

voor zijn besef naast het Oude Testament nog niet een volkomen gelijkwaardig Nieuw Testament stond ⁴⁷⁾). De ontwikkeling gaat dus langzaam. In den tijd, dat men reeds een Nieuw Testament als eenheid kende, kent Hegesippus het feitelijk nog niet.

ad 3/ Zoo zagen we dan, dat, als we naar innerlijke saamhoorigheid van de boeken des Nieuwen Testaments vragen, het optreden van Marcion een vast punt beteekent en dat voorts de kenteekenen al vager en onduidelijker worden, hoe verder we in de geschiedenis teruggaan. Tevens kwam reeds meer dan eens iets anders aan het licht en wel, dat er kleinere bundels moeten hebben bestaan, eer de bundel van al de Nieuwtestamentische boeken als eenheid werd gevoeld. Bepaald moeten reeds eerder bijeen zijn gevoegd de vier evangeliën en de brieven van Paulus. Op dit punt spreekt de geschiedenis zeer duidelijk, terwijl daarentegen elk spoor ontbreekt, dat ons zou kunnen brengen naar het vermoeden, dat ook de Handelingen der Apostelen, de katholieke brieven en de Openbaring reeds een plaats in den een of anderen bundel hadden gevonden, vóór ze kwamen in een tot op zekere hoogte volledig Nieuw Testament ⁴⁸⁾). Voor de evangeliën kunnen we zeer ver teruggaan, verder dan de bij het vorig punt genoemde kerkvaders. Immers het staat vast, dat reeds de Didache ⁴⁹⁾, Ignatius ⁵⁰⁾, Polycarpus ⁵¹⁾, een evangeliënbundel hadden en door Zahn is het overtuigend bewijs geleverd, dat voor deze mannen de bundel geen andere evangeliën bevatte dan dezelfde, die nog steeds in ons Nieuwe Testament zijn te vinden ⁵²⁾. Zeer waarschijnlijk blijft het dan ook altijd, dat de apostel Johannes, die zijn evangelie schreef ook mede als aanvulling der bestaande evangeliën, zij het dan al, dat hij niet zelf een bundel in het licht heeft gegeven, toch juist door het schrijven van zijn evangelie heeft gemaakt, dat dit evangelie voortaan verbonden met de synoptici zijn tocht maakte door de wereld ⁵³⁾. En niet anders is het met de brieven van Paulus. Al spoedig is Paulus de apostel bij uitnemendheid ⁵⁴⁾. Wanneer reeds de oudste kerkvaders ⁵⁵⁾ verschillende brieven van denzelfden Paulus kennen en gebruiken, dan is het ondenkbaar, dat ze de schriftstukken van dien eenen Paulus niet, evenals men het later zeker heeft gedaan, bijeen bewaarden. Zulk een bundeltje behoeft wel niet altijd al de dertien brieven te hebben bevat, toch bestond, en daar komt het thans op aan, dan een Paulinische eenheid ⁵⁶⁾. En geheel om dezelfde reden is er weer weinig tegen in te brengen, als men vermoedt, dat reeds de menschen, aan wie de apostel Petrus zijn tweeden zendbrief schreef, de verschillende brieven van Paulus, die hun bekend waren, ook bijeen bewaarden ⁵⁷⁾. Hier is het anders dan bij de evangeliën, eenheid van schrijver moest maken, dat van het eerste begin saamhoorigheid werd gevoeld ⁵⁸⁾.